

УДК 007 : 316.77 : 321 : 659.4

ІДЕЇ ЄДНАННЯ СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ СТРУКТУРНОЇ КРИЗИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (КІНЕЦЬ 2015 – ПОЧАТОК 2016 РР.)

ГРИДЧИНА Вікторія,

канд. наук із соц. комунік.,

Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, вул. Мельникова, 36/1, м. Київ, 04119, Україна,

email: 4831355@gmail.com

У статті розглядаються ознаки системної кризи світової політики та економіки. На прикладі Європейського Союзу розглядаються руйнівні дестабілізуючі фактори політичної та економічної системи, а також подається авторський погляд на структуру системи культури. Розглядаються ідеї консолідації суспільства, подані на різних рівнях: локальна ідея консолідації за релігійним принципом, і глобальні – позасистемні ідеї, такі як: ідея допомоги / ідея порятунку світу; ідея єдності через спорт / реалізації ідеї: «Спорт – це здоров'я і єдність суспільства»; ідея створення інформаційного суспільства.

Ключові слова: структура політичної системи, структура економічної системи, структура культури, суспільство, ідеї консолідації, Європейський Союз, криза.

Вступ. Початок ХХІ ст. охарактеризувався періодом структурних змін. Розвинені країни почали говорити про побудову інформаційного суспільства. Водночас у 2010-х рр. стали яскраво виявлятися ознаки системної кризи світової політики та економіки: спалахнули військові конфлікти на Близькому Сході, в Євразії, Центральній Європі; почали встановлюватися диктаторські режими і, як наслідок, відбулося «глобальне» переселення народів у більш розвинені та стабільні країни, зокрема Європейського Союзу. За цих умов виникає проблема збереження цілісного суспільства, зорієнтованого на «європейські цінності» (збереження європейської культури). Разом із тим постає питання: які ідеї здатні об'єднати людей, коли руйнується усталена структура світу?

Мета статті – визначити ідеї консолідації суспільства в умовах структурних змін у політичних та економічних системах держав.

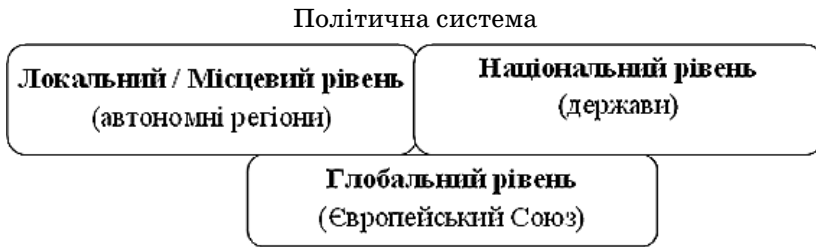
Об'єктом дослідження стали трансформаційні процеси у політичній та економічній системах ЄС, що призводять до суспільних змін (прояви структурної кризи), **предметом** – ідеї, здатні консолідувати суспільство під час трансформації систем.

Методи дослідження. Для опису зазначених систем у статті використовується семіотичний підхід (відтворення семіотичної мови), фактично побудова тренд-структур різних систем. Відомий науковець Ю. Лотман у монографії «Культура та вибух» зазначає, що «основними питаннями опису будь-якої семіотичної системи є, по-перше, її стосунок до позасистеми, до світу, який лежить за її межами, і, по-друге, відношення статички до динаміки» [4]. Отже, першим етапом дослідження є побудова та визначення меж системи.

Результати й обговорення. 7 лютого 1992 р. було підписано Договір про Європейський Союз – Маастрихтський договір (Maastricht Treaty) [10]. В ньому йшлося про створення ЄС передусім як політичного та економічного об'єднання. У статті В договору наголошувались основні аспекти: «Союз ставить перед собою такі цілі: сприяти економічному та соціальному прогресу.; стверджувати свою ідентичність на міжнародній арені.; посилити захист прав та інтересів громадян своїх держав-членів шляхом впровадження громадянства Союзу ...» [10]. Тобто ЄС має розглядатись як політична та економічна системи.

© Гридчина В., 2016

Багаторівневість політичної системи ЄС можна подати таким чином:

Політична система має три складники: локальний / місцевий рівень (автономні регіони), національний рівень (держави), глобальний рівень (ЄС). Останнім часом можна спостерігати структурні проблеми на кожному рівні системи.

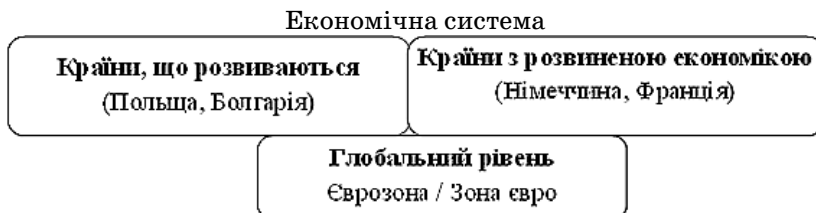
Дестабілізувальні фактори системи.

Локальний/місцевий рівень. Руйнація політичної системи, що відбувається через локальний/місцевий рівень, може бути проілюстрована подіями, що точаться навколо відокремлення Автономної області Каталонії від Іспанії. У 2014 р. там намагалися провести референдум щодо незалежності, який заздалегідь одержав заборону на проведення і легітимізацію прийнятих рішень від іспанського суду. На місцевих парламентських виборах 2015 р. виграв блок за незалежність регіону. Щойно запрацював новообраний місцевий парламент, 9 листопада 2015 р. каталонська Асамблея проголосувала за початок процесу відокремлення від Іспанії. Конституційний суд Іспанії скасував рішення Каталонської регіональної асамблеї про відокремлення. Проте 10 січня 2016 р. парламент Каталонії прийняв присягу нового президента Карлеса Пучдемонта, який зобов’язався розпочати односторонній розрив з Іспанією. Протягом наступних 18 місяців планується затвердження «дорожньої карти», прийняття власної конституції та створення інститутів, необхідних для функціонування незалежної держави (створення армії, центрального банку та судової системи) [1].

Національний рівень. Прикладом дестабілізації всієї політичної системи через національний рівень можуть слугувати процеси за відокремлення від Європейського Союзу. Подібний процес розпочато в Сполученому Королівстві Великобританії та Північній Ірландії. Однією із передвиборних обіцянок нинішнього прем’єр-міністра Девіда Кемерона є проведення референдуму щодо членства в ЄС. Зараз розглядається питання про призначення референдуму на червень 2016 р.

Глобальний рівень. Структурні проблеми різних рівнів системи призводять до нестійкості й глобального рівня. Мова не йде про нестабільність, що може розглядатись як прояв динамічності системи. Йдеться про нестабільність, що руйнує систему.

Економічна система ЄС може бути представлена таким чином:

Економічна система також може бути поділена на три складові: країни, що розвиваються (Польща, Болгарія [12]), країни з розвинутою економікою (Німеччина, Франція [12]), глобальний рівень (Єврозона / Зона євро).

Говорячи про економічну систему, необхідно враховувати вплив поза-системи, у нашому випадку це світова економіка.

Міжнародний валютний фонд подав у січні 2016 р. уточнені «Перспективи розвитку світової економіки».

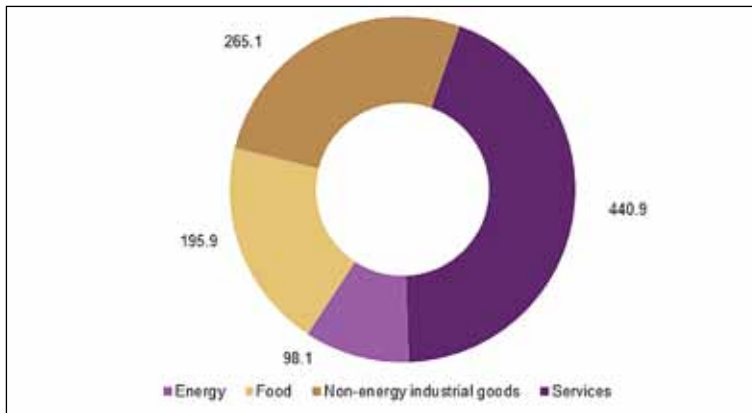
За даними МВФ: «У 2015 р. світова економічна активність залишалася на низькому рівні. Зростання в країнах, де формується ринок, та країнах, що розвиваються, знижується п'ятий рік поспіль (хоча все ще становить понад 70 % світового зростання), в той час як у країнах, із розвинутою економікою триває невелике відновлювальне зростання. На світові перспективи продовжують впливати три перехідні процеси: 1) поступове уповільнення зростання і перебалансування економічної активності в Китаї на основі переорієнтації з інвестицій та обробної промисловості на споживання і послуги, 2) зниження цін на енергоресурси та інші біржові товари і 3) поступове посилення грошово-кредитної політики в США в умовах стійкого відновлення в США, тоді як центральні банки ряду інших основних країн з розвинутою економікою продовжують пом'якшувати грошово-кредитну політику» [13].

Таблиця 1. Загальний огляд прогнозів «Перспектив розвитку світової економіки» (фрагмент) [13]

	2014	2015	2016
Світове виробництво	3,4	3,1	3,4
<i>країни з розвинутою економікою</i>			
Зона євро	0,9	1,5	1,7
Німеччина	1,6	1,5	1,7
Франція	0,2	1,1	1,3
Італія	-0,4	0,8	1,3
Іспанія	1,4	3,2	2,7
Сполучене Королівство	2,9	2,2	2,2

Однією із економічних тенденцій Європейського союзу є зростання рівня інфляції. Як відзначає Євростат, «в Євросоні річна інфляція очікується на рівні 0,4 % у січні 2016 р., порівняно з 0,2 % в грудні 2015 р.» [2; 3].

Сукупна частка основних компонентів Євросони за гармонізованим індексом споживчих цін (НІСР) – оцінка 2016 р. [11].

Інфляція споживчих цін вимірюється за індексом НІСР. На 2016 р. найбільша частка – це сервіси (440,9 пунктів), на другому місці (265,1) – неенергетичні про-

мислові товари, на третьому – продукти харчування (195,9), й останнє місце (98,1) – енергетика.

Європейський Союз може розглядатися як політична й економічна системи. Проте вони не є єдиними системами в нашій структурі. Окремо має бути введена культура як система. Більше того, культура у тривимірній моделі може розглядатися як система, до якої окремими компонентами входять політична та економічна системи.

У спрощеному вигляді її можна подати так:

Спрощена система культури може розглядатися за ідентифікацією та приналежністю до певної групи: ідентифікація за релігією (християни: католики, православні, протестанти тощо; мусульмани: шіїти, суніти; буддисти), за приналежністю до певної нації (французи, іспанці) або народності (каталонці, баски) зі властивими їм специфічними традиціями та історичною спадщиною.

Європейське суспільство – багатонаціональна, мультирелігійна громада з переважною більшістю християн, які ідентифікують себе носіями європейської культури.

Описані системи не є стабільними. Крім зазначених дестабілізуючих факторів, що призводять до структурних змін в економічній і політичній системах ЄС, існує і низка факторів, що також впливають на руйнування систем і видозміну суспільного устрою. Ці фактори можна назвати глобальними проблемами, що запускають внутрішні й зовнішні механізми руйнації. Серед найсуттєвіших проблем хотілося б відзначити такі: «політику відкритих дверей для біженців» (внутрішньоструктурний фактор) та агресивну зовнішню політику Російської Федерації (зовнішньоструктурний фактор).

Зазначені фактори можуть розглядатися як багатокomпонентні проблеми, із зовнішніми та внутрішніми складниками впливу на структуру ЄС.

Зовнішні складники:

1. Деякі європейські країни активно втягуються у війну на Близькому Сході, відправляючи свої контингенти до Сирії. Так, А. Меркель 30 січня 2016 р. заявила, що «більшість біженців із Сирії та Іраку поїде додому відразу, як тільки там закінчиться воєнний конфлікт» [9].

2. Країни ЄС, які відчувають загрозу з боку агресивної політики Російської Федерації, збільшують військові витрати (Польща, Прибалтійські країни).

Внутрішні складники:

1. Економічні проблеми:

а) за офіційною статистикою в ЄС знаходиться більше 1 млн біженців, тож виникає економічна проблема, пов'язана із забезпеченням цих людей – надання житла, забезпечення продуктами харчування, виплата фінансової допомоги;

б) місцеві економічні системи мають інтегрувати мігрантів у себе (забезпечити роботою).

2. Політичні проблеми:

а) політичні конфлікти виникають у середині національних держав (прикладом може слугувати Німеччина, громадяни якої активно критикують політику уряду і в країні росте рух за закриття кордону. «Лідер ФАР Фрауе Петрі повідомив газеті «Mannheimer Morgen», що прикордонники повинні, якщо це необхідно, стріляти в мігрантів, які намагаються нелегально проникнути» [9];

б) новою тенденцією є збільшення популярності націоналістичних партій (Словацька національна партія, Швейцарська народна партія (SVP) / швейцарська антиімміграційна партія, Рух за кращу Угорщину / Йоббік).

3. Міжкультурний конфлікт:

а) більшість біженців є представниками культур, відмінних від європейської. При зіштовхуванні різних традицій можуть виникнути проблеми, що ставлять під загрозу персональну безпеку одних людей і можуть класифікуватися державою як злочинні дії. Яскравим прикладом може слугувати конфлікт, що спалахнув у німецькому місті Кельн: «чоловіки з Північної Африки і з арабською зовнішністю напали на жінок новорічної ночі» [5];

б) більшість біженців – мусульмани. Верховний комісар у справах біженців ООН 7 грудня 2015 р. заявив – «країни, що відмовляють сирійським біженцям, тому що вони мусульмани, підживлюють Ісламську державу й інші групи бойовиків» [6].

Не лише ЄС, а й сучасний світ знаходиться у фазі структурних змін: воєнні конфлікти – Сирія, «Ісламська держава», Україна, встановлення диктаторських режимів у демократичних країнах (Сирія – президент Башар Хафез аль-Асад, Росія – президент Володимир Путін, і вже наближається Туреччина – президент Реджеп Таїп Ердоган), глобальне переселення людей (біженці з Сирії, Росії та України). Світова нестабільність впливає на ЄС.

Говорячи про ідеї, що можуть стабілізувати суспільство під час структурних змін, необхідно зауважити – більшість ідей консолідації, спрацьовуючи на місцевому рівні, не спрацьовують на глобальному.

Однією з об'єднувальних ідей може стати релігія.

Існує ідея консолідації всіх мусульман. Так, мусульманські втікачі можуть бути консолідовані європейськими громадянами. В такому разі створюється релігійне суспільство, що інтегрується в усі країни ЄС. Проте ця локальна структура (релігія), будучи частиною системи культури, насправді є дестабілізуючим фактором глобальної системи ЄС.

Однією із глобальних проблем людства стала боротьба з тероризмом. У 2015 р. чимало країн світу вступили у відкрите протистояння з бойовиками ІДІЛ Ісламської держави.

Отже, одним із головних ворогів була названа Ісламська держава. Тому більшість мусульман розглядаються як потенційні терористи, члени Ісламської держави. В європейському суспільстві зростає нетолерантність по відношенню до мусульман.

Будь-яка ідея консолідації, що стосується частини вже існуючої системи, насправді призводитиме до дестабілізації всієї глобальної системи.

Таким чином, ідея, що об'єднує суспільство, повинна бути поза-системною (чистою ідеєю: образом, символом). Фактично, ця ідея має виходити за межі структури. Вона має бути глобальною.

1. Ідея допомоги / Ідея порятунку світу. Охоплює різні рівні однієї структури.

Прикладом реалізації консолідаційної ідеї такого порядку є впровадження теми кліматичної кризи.

10 грудня 2015 р. відбувся саміт щодо зміни клімату в Парижі, де представник Управління Верховного комісара ООН з прав людини Крейг Мохібер заявив: «Криза клімату є кризою прав людини». У Програмі ООН з навколишнього середовища, опублікованій 10 грудня 2015 р., у Міжнародний день прав людини, зауважується на «далекосяжних екологічних наслідках зміни клімату, що становлять загрозу для прав людини, зокрема прав на здоров'я, їжу, воду і достатнє житло» [8].

2. Ідея єдності через спорт / реалізації ідеї: «Спорт – це здоров'я і єдність суспільства». Одна з найпрогресивніших ідей, дівість якої була історично доведена (програма Німеччини після Другої світової війни, Сучасна програма Китаю тощо). На жаль, ідея консолідації через спорт потребує державної підтримки, і хоча реалізація відбувається на локальних рівнях, проте стосується всієї системи.

Так, державна програма в економічній сфері буде реалізована через відкриття громадських спортивних залів, що призведе до створення додаткових робочих місць; профілактика різних захворювань – призведе до зменшення медичних ви-

трат; також можливість безкоштовно займатися спортом вирішує питання неповної зайнятості безробітних людей (утікачів), відбувається створення спортивної спільноти. Крім того, спорт може бути реалізацією «позитивної агресії», а саме концепції: мирна війна – спортивні змагання. Організація та проведення спортивних змагань також можуть виступати об'єднуючим фактором.

3. Ідея створення інформаційного суспільства. Європейською радою (1995 р.) засновано Форум інформаційного суспільства, мета якого – обмін думками та створення рекомендацій щодо побудови інформаційного суспільства.

Ідея створення інформаційного суспільства насправді є глобальною та позасистемною. Вона потребує окремого ґрунтовного дослідження, оскільки передбачає перебудову всієї структури (переорієнтація економічної системи, встановлення нових взаємин у політичній системі, створення продуктів культури нового типу).

Висновки. Сучасний світ знаходиться у фазі структурних змін та руйнування заведених глобальних систем (економічної, політичної, культурної). Ці процеси легко відстежуються на прикладі Європейського Союзу. ЄС розглядається як політична система із локальним/місцевим, національним та глобальним рівнями; економічна система, що включає: економіки, що розвиваються, розвинені економіки та глобальний рівень – Єврозону; як система культури із національними традиціями та релігією. Крім факторів, що дестабілізують систему, виділяється також внутрішньоструктурний фактор – «політика відкритих дверей для біженців» із зовнішніми та внутрішніми складниками та зовнішньоструктурний фактор – агресивна зовнішня політика Російської Федерації.

Ідеї консолідації, що формуються на різних рівнях системи послабляють для стабілізації або перебудови всієї системи. Таку силу мають лише ідеї позасистемні, що знаходяться за межами структури: ідея порятунку світу, єдності через спорт, створення інформаційного суспільства. Остання ідея потребує ґрунтовного структурного дослідження, оскільки є припущення, що створення глобального інформаційного суспільства, для якого не існує кордонів, може призвести до відмирання держави як форми організації спільноти.

UDC 007 : 316.77 : 321 : 659.4

Ideas of Consolidation Society in the European Union Structural Crisis (the end of 2015 – beginning of 2016)

Grydchyna Victoria, PhD (Social Communications),

Taras Shevchenko National University of Kyiv, The Institute of Journalism, 36/1, Melnykova St., Kyiv, 04119, Ukraine, email: 4831355@gmail.com

The article is devoted to the European Union structural crisis and the author is looking for the ideas, which are able to unite the people. The modern world is in a phase of structural change (military conflicts, dictatorships, resettlement). It describes the trend-structure of the political, economic and cultural systems of the European Union. The political system includes three components: Local Level (Autonomous regions), National Level (State), Global Level (European Union). The economic system consists of Advanced Economy, Developing Economy and Global Level. The simple model of the cultural system can be represented by the National Treasures and Religion. The article is devoted to the factors of destabilization that started the destruction mechanisms of internal and external systems. The ideas of consolidation of the society are presented at different levels: on the local level we find the idea of consolidation by religious principle; on the global level – extra-systemic ideas such as the idea of helping someone / idea of saving the world; the idea of unity through the sport / implementation of the idea: «Sport is health and unity of society»; the idea of creating an information society.

Key words: structure of the political system, structure of the economic system, structure of culture, society, ideas of consolidation, European Union, crisis.

Идеи объединения общества в условиях структурного кризиса Европейского Союза (конец 2015 – начало 2016 гг.)

Гридина Виктория

В статье рассматриваются признаки системного кризиса мировой политики и экономики. На примере Европейского Союза показаны разрушительные дестабилизирующие факторы по-

литической и экономической систем, а также представлен авторский взгляд на структуру системы культуры. Рассматриваются идеи консолидации общества, представленные на разных уровнях: локальная идея консолидации по религиозному принципу, и глобальные – внесистемные идеи, такие как: идея помощи / идея спасения мира; идея объединения через спорт / реализация идеи: «Спорт – это здоровье и единство общества»; идея создания информационного общества.

Ключевые слова: структура политической системы, структура экономической системы, структура культуры, общество, идеи консолидации, Европейский Союз, кризис.

1. *Berwick A.* Catalan independence back on track as new leader sworn in / A. Berwick [Electronic resource]. – Reference : <http://www.reuters.com/article/us-spain-politics-idUSKCN0U00ML20160110>

2. *Euro area* annual inflation and its main components (%), 2016, January 2015 and August 2015-January 2016 [Electronic resource]. – Reference : [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Euro_area_annual_inflation_and_its_main_components_\(%25\),_2016,_January_2015_and_August_2015-January_2016_e.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Euro_area_annual_inflation_and_its_main_components_(%25),_2016,_January_2015_and_August_2015-January_2016_e.png)

3. *Inflation* in the euro area [Electronic resource]. – Reference : http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Inflation_in_the_euro_area

4. *Lotman J.* Culture and explosion [Electronic resource] / J. Lotman. – Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2009. – 195 p. – Reference : <https://web.natur.cuni.cz/filosof/markos/Publikace/Juri%20Lotman%20Culture%20and%20Explosion%20Semiotics,%20Communication%20and%20Cognition%20%202009.pdf>

5. *Martin M.* German conservatives address concerns about migrants as support wanes / M. Martin [Electronic resource]. – Reference : <http://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-germany-idUSKCN0V90NM>

6. *Miles T.* Blocking Muslim refugees supports terrorism: U.N.'s Guterres / T. Miles [Electronic resource]. – Reference : <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-daesh-guterres-idUSKBN0TQ1MK20151207>

7. *O'leary E.* Catalan assembly votes to start process of breaking from Spain / E. O'leary [Electronic resource]. – Reference : <http://www.reuters.com/article/us-spain-catalonia-idUSKCN0SY15V20151109>

8. *Paris* climate deal must ensure respect for human rights – UN [Electronic resource]. – Reference : <http://www.reuters.com/article/climatechange-summit-rights-idUSL8N13Z2IK20151210>

9. *Rinke A.* Germany's Merkel says refugees must return home once war is over / A. Rinke [Electronic resource]. – Reference : <http://in.reuters.com/article/europe-migrants-germany-refugees-idINKCN0V80IR>

10. *Office* for Official Publications of the European Communities. [Electronic resource]. – Reference : http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_on_european_union/treaty_on_european_union_en.pdf

11. *Weights* of the main components of the euro area HICP – 2016 estimated [Electronic resource]. – Reference : http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Weights_of_the_main_components_of_the_euro_area_HICP_-_2016_estimated.png

12. *World Economic Outlook*, October 2015. [Electronic resource]. – Reference : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/02/pdf/text.pdf>

13. *World Economic Outlook*, Update, January 2016 [Electronic resource]. – Reference : <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/update/01/pdf/0116.pdf>

Стаття надійшла до редакції 20.01.2016